
757

Wet van 22 december 1993, houdende wijziging van de Arbeidsomstandighedenwet en enige andere wetten in verband met de tenuitvoerlegging van de Richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 12 juni 1989 betreffende de tenuitvoerlegging van maatregelen ter bevordering van de verbetering van de veiligheid en de gezondheid van werknemers op het werk en in verband met enige andere onderwerpen

---

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo wij in overweging genomen hebben, dat het noodzakelijk is de Arbeidsomstandighedenwet te wijzigen in verband met de tenuitvoerlegging van de Richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 12 juni 1989 betreffende de tenuitvoerlegging van maatregelen ter bevordering van de verbetering van de veiligheid en de gezondheid van de werknemers op het werk (Pb EG 1989 L 183) en in verband met enige andere onderwerpen;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I

De Arbeidsomstandighedenwet (Stb. 1990, 94)¹ wordt gewijzigd als volgt:

A

In artikel 1, vierde lid, vervalt het begrip «Districtscommissie» alsmede de omschrijving daarvan, en wordt na «behoort» in de omschrijving van het begrip «Ondernemingsraad» de puntkomma vervangen door een punt.

B

Artikel 2, eerste lid, wordt vervangen door:

1. Het bij of krachtens deze wet bepaalde is met betrekking tot verrichtingen van leerlingen en studenten in onderwijsinrichtingen of gedeelten daarvan, open ruimten daaronder begrepen, van toepassing. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kan ten aanzien van verrichtingen van leerlingen, studenten en werknemers in bedoelde inrichtingen het bij of krachtens deze wet bepaalde niet van toepassing worden verklaard of kunnen andere bepalingen daarvoor in de plaats worden gesteld. De voordracht tot een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in de tweede zin wordt Ons gedaan door Onze Minister en de ministers wie het mede aangaat te zamen.

C

In artikel 3 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In onderdeel b worden de zinsdelen na «getroffen,» vervangen door: waarbij maatregelen gericht op collectieve bescherming de voorrang dienen te hebben boven maatregelen gericht op individuele bescherming; slechts indien redelijkerwijs niet kan worden gevergd dat maatregelen worden getroffen die zijn gericht op individuele bescherming, dienen doelmatige en passende persoonlijke beschermingsmiddelen aan de werknemer ter beschikking te worden gesteld;.

2. In onderdeel d, wordt na de zinsnede «zich snel in veiligheid kan stellen» de zinsnede «dan wel andere passende maatregelen kan nemen» ingevoegd.

D

Met betrekking tot artikel 4 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. Het opschrift wordt vervangen door:

Beleidsvoering, inventarisatie en evaluatie en jaarplan

2. In het eerste lid wordt het zinsdeel na de puntkomma vervangen door:

dat beleid behelst de middelen waarmee en de wijze waarop deze doelstelling moet worden bereikt, legt de onderscheiden bevoegdheden en verantwoordelijkheden vast die in dit verband op de bij de werkgever werkzame personen rusten, en dient gebaseerd te zijn op een deugdelijke en op schrift gestelde inventarisatie en evaluatie van alle gevaren die de arbeid voor de veiligheid, de gezondheid en het welzijn van de werknemers met zich brengt. Onder die gevaren worden onder meer begrepen de gevaren van de werktuigen, machines, toestellen en andere hulpmiddelen bij de arbeid, de stoffen of preparaten waarmee wordt gewerkt en de inrichting van de arbeidsplaats. De inventarisatie en evaluatie dienen tevens die gevaren te omvatten, die niet kunnen worden vermeden alsmede de gevaren voor categorieën van werknemers die als bijzonder kunnen worden aangemerkt. Voorts moet daarin zijn aangegeven welke maatregelen zullen worden genomen in verband met de bedoelde gevaren en de samenhang daartussen, een en ander overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.

3. In het tweede lid, tweede volzin, wordt na het woord «beleid» de zinsnede «alsmede de inventarisatie en evaluatie, bedoeld in het eerste lid,» ingevoegd, en wordt het woord «moet» vervangen door «moeten».

4. Het derde tot en met zesde lid worden vernummerd tot zesde tot en

met negende lid, en er worden een nieuw derde, vierde en vijfde lid ingevoegd, luidende:

3. Een exemplaar van de inventarisatie en evaluatie of van een wijziging daarvan wordt door de werkgever gezonden aan de in artikel 17 bedoelde werknemers, andere personen en diensten, alsmede aan de ondernemingsraad. Een exemplaar van de inventarisatie en de evaluatie behoeft niet te worden gezonden aan de in artikel 17 bedoelde werknemers, andere personen en diensten, voor zover zij bijstand hebben verleend aan de inventarisatie en evaluatie en het op schrift stellen daarvan.

4. De werkgever zorgt er voor dat iedere werknemer desgewenst kennis kan nemen van de inventarisatie en evaluatie.

5. Indien de werkgever arbeid doet verrichten door een werknemer die hem ter beschikking wordt gesteld, moet hij een document bevattende de specifieke kenmerken van de in te nemen arbeidsplaats tijdig voor de aanvang van de werkzaamheden, verstrekken aan degene die de werknemer ter beschikking stelt, ter doorgeleiding van dat document naar die werknemer.

5. In het nieuwe achtste lid, eerste volzin, wordt na het woord «alsmede» de zinsnede «aan de in artikel 17 bedoelde werknemers, andere personen en diensten en» ingevoegd.

6. Het nieuwe negende lid wordt vervangen door:

9. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld met betrekking tot het bepaalde in dit artikel.

E

Na artikel 4 wordt een nieuw artikel met een opschrift ingevoegd, luidende:

Beleidsvoering met betrekking tot het ziekteverzuim

Artikel 4a

Bij het voeren van zijn algemeen ondernemingsbeleid moet de werkgever dit beleid mede richten op het zo veel mogelijk voorkomen of beperken van het ziekteverzuim van de werknemer. Het begeleiden van werknemers die door ziekte niet in staat zijn hun arbeid te verrichten, vormt in ieder geval een onderdeel van dit verzuimbeleid. Artikel 4, tweede lid, is van overeenkomstige toepassing. Over dit verzuimbeleid moet de werkgever vooraf overleg plegen met de ondernemingsraad of, bij het ontbreken daarvan, met de belanghebbende werknemers.

F

In artikel 5 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. Aan het vierde lid wordt een zin toegevoegd, luidende: Een zodanige wijziging dient tevens te worden aangebracht indien een verandering in het veiligheidsinzicht daartoe aanleiding geeft.

2. Het vijfde lid wordt vervangen door:

5. Van het rapport en de wijziging daarvan worden zeven afschriften aan het districtshoofd en een afschrift aan de ondernemingsraad gezonden. De werkgever zorgt er voor dat de werknemers, andere personen en diensten als bedoeld in artikel 17, desgewenst kennis kunnen nemen van het rapport.

3. In het negende lid, onderdeel c, vervalt de zinsnede «,onderscheidenlijk, indien dat bedrijf of die inrichting niet in het ambtsgebied van een districtsinspectie voor het brandweerwezen is gelegen, de hoofdinspecteur voor het brandweerwezen».

4. In het tiende lid, derde volzin, wordt de zinsnede «het vijfde en het achtste lid» vervangen door: het vijfde en het negende lid.

G

In artikel 6 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In het eerste lid worden in het eerste zinsdeel de woorden «bij zijn indiensttreding» vervangen door: wanneer deze voor de eerste keer werkzaamheden voor die werkgever gaat verrichten.
2. Het vierde lid wordt vervangen door:
  4. De werkgever moet er voor zorgen dat de werknemers doeltreffend worden ingelicht over de wijze waarop de deskundige bijstand, bedoeld in de artikelen 17 tot en met 23b, in zijn bedrijf of inrichting is georganiseerd.
  3. Na het vierde lid wordt een vijfde lid toegevoegd, luidende:
  5. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld met betrekking tot het bepaalde in dit artikel.

H

In artikel 7, tweede lid, worden de woorden «bij de indiensttreding van de jeugdige werknemer» vervangen door: wanneer de jeugdige werknemer voor de eerste keer werkzaamheden voor die werkgever gaat verrichten.

I

Aan artikel 9, vijfde lid, wordt, onder vervanging van de punt door een komma, de volgende zinsnede toegevoegd: alsmede bepalen welke gegevens met betrekking tot ongevallen, gebeurtenissen en beroepsziekten aan het districtshoofd moeten worden meegedeeld.

J

In artikel 10 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In het eerste lid wordt de zinsnede «artikel 4, derde lid» vervangen door: artikel 4, zesde lid.
2. In het tweede lid, onderdeel a, wordt na de woorden «artikel 4, eerste lid,» ingevoegd de zinsnede «alsmede van het ziekteverzuimbeleid, bedoeld in artikel 4a».
3. In het tweede lid, onderdeel b, wordt de zinsnede «en omtrent deskundige diensten» vervangen door: en omtrent de bijstand, bedoeld in de artikelen 17 tot en met 23b.
4. In het derde lid wordt na het woord «districtshoofd», onder plaatsing van een komma, de zinsnede «aan de in artikel 17 bedoelde werknemers, andere personen en diensten» ingevoegd.

K

Aan artikel 12 wordt, onder vervanging van de punt na het laatste zinsdeel van onderdeel e door een puntkomma, een nieuw onderdeel toegevoegd, luidende:

- f. de werkgever en de werknemers, andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17, indien nodig, bij te staan bij de uitvoering van hun verplichtingen en taken op grond van deze wet.

L

Het opschrift van hoofdstuk IV wordt vervangen door:

**Samenwerking en overleg tussen werkgever en werknemers
Deskundige bijstand**

M

In artikel 14 wordt het eerste lid, onderdeel a, onder 1°., vervangen door:

1°. door de in artikel 8 bedoelde mentor, door de in artikel 17 bedoelde werknemers, andere personen en diensten en door de in artikel 22 bedoelde bedrijfshulpverleners;

N

In artikel 15, derde lid, eerste volzin, vervalt de zinsnede «, na de Districtscommissie in de gelegenheid te hebben gesteld te worden gehoord,».

O

De tweede en derde afdeling van hoofdstuk IV worden vervangen door:

**TWEDE AFDELING. DESKUNDIGE BIJSTAND OP HET GEBIED
VAN PREVENTIE EN BESCHERMING**

Algemene verplichting

Artikel 17

1. De werkgever laat zich ten aanzien van zijn verplichtingen op grond van deze wet bijstaan door:

- a. een of meer deskundige werknemers, al dan niet georganiseerd in een dienst;
- b. een of meer andere deskundige personen;
- c. een of meer diensten bestaande uit andere deskundige personen, dan wel
- d. een combinatie van deskundige werknemers, andere deskundige personen of diensten als bedoeld in de onderdelen a, b en c.

2. De werkgever neemt zodanige maatregelen en richt de werkzaamheden zodanig in dat de uitoefening van de taken van de in het eerste lid bedoelde deskundige werknemers, deskundige personen of diensten op elkaar worden afgestemd.

3. De werkgever pleegt omtrent een door hem voorgenomen besluit met betrekking tot de wijze waarop hij uitvoering geeft aan het eerste lid vooraf overleg met de ondernemingsraad of, bij het ontbreken daarvan, met de belanghebbende werknemers.

Bijstand op het gebied van preventie en bescherming

Artikel 18

1. Het verlenen van bijstand bij de uitvoering van de verplichtingen op grond van deze wet door de in artikel 17 bedoelde werknemers, andere personen en diensten, houdt in elk geval in:

- a. het verlenen van medewerking aan het verrichten en opstellen van

de inventarisatie en evaluatie, bedoeld in artikel 4, eerste lid, waaronder mede begrepen het adviseren daaromtrent;

b. de bijstand bij de begeleiding van werknemers die door ziekte niet in staat zijn hun arbeid te verrichten, bedoeld in artikel 4a;

c. het uitvoeren van het arbeidsgezondheidskundig onderzoek, bedoeld in artikel 24a;

d. het adviseren aan onderscheidenlijk nauw samenwerken met de werkgever, de werknemers en de ondernemingsraad inzake de genomen en de te nemen maatregelen, gericht op een zo groot mogelijke veiligheid, een zo goed mogelijke bescherming van de gezondheid en het bevorderen van het welzijn van de werknemers binnen het bedrijf of de inrichting;

e. de uitvoering van de in onderdeel d bedoelde maatregelen dan wel de medewerking daaraan;

f. het houden van een arbeidsgezondheidskundig spreekuur.

2. De werkgever laat zich met betrekking tot de taken, bedoeld in het eerste lid, onderdeel a, b, c en f bijstaan door ten minste een dienst als bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdeel a of c, ten behoeve waarvan, overeenkomstig het bepaalde in artikel 31a door Onze Minister dan wel een door Onze Minister aangewezen instelling, een certificaat is afgegeven.

3. Indien de werkgever zich ten aanzien van de begeleiding van werknemers die door ziekte niet in staat zijn hun arbeid te verrichten, laat bijstaan door:

a. een dienst als bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdeel a, legt hij de wijze waarop deze bijstand plaatsvindt en de inhoud daarvan schriftelijk vast;

b. een dienst als bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdeel c, blijkt de wijze waarop de bijstand plaatsvindt en de inhoud daarvan uit een schriftelijke overeenkomst met de desbetreffende dienst.

4. Een afschrift van een advies, op grond van het eerste lid, onderdeel a of d, verstrekt aan de werkgever dan wel de ondernemingsraad, wordt door de werknemers, andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17, gezonden aan de andere partij. Bij het ontbreken van een ondernemingsraad zorgt de werkgever er voor dat de inhoud van een aan hem gericht advies zo spoedig mogelijk ter kennis van de belanghebbende werknemers wordt gebracht.

Eisen van deskundigheid, uitrusting en organisatie

Artikel 19

1. De werknemers, andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17, beschikken over een zodanige deskundigheid, ervaring en uitrusting, zijn zodanig in aantal, gedurende zoveel tijd beschikbaar en zonedig zodanig georganiseerd, dat zij de in artikel 18 genoemde bijstand naar behoren kunnen verlenen.

2. De in artikel 17 bedoelde werknemers verlenen hun bijstand met behoud van hun zelfstandig oordeel op het gebied van hun deskundigheid en van hun onafhankelijkheid ten opzichte van de werkgever. Zij mogen uit hoofde van een juiste taakuitoefening niet worden benadeeld in hun positie in het bedrijf of de inrichting. Artikel 21, eerste lid, tweede volzin, van de Wet op de ondernemingsraden (Stb. 1990, 93), is van overeenkomstige toepassing. Op het beëindigen van de dienstbetrekking van deze werknemers is artikel 8, vijfde lid, van overeenkomstige toepassing.

3. De werknemers, andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17, werken bij het verlenen van bijstand aan een werkgever samen.

Artikel 20

1. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld met betrekking tot het bepaalde in artikel 18, eerste tot en met derde lid en 19, eerste en tweede lid. Deze regels kunnen voor verschillende categorieën bedrijven of inrichtingen dan wel onderdelen daarvan verschillend worden gesteld, afhankelijk van de grootte van die bedrijven of inrichtingen dan wel de gevaren die zich daarin kunnen voordoen voor de veiligheid, de gezondheid en het welzijn van de daarin werkzame werknemers, daaronder begrepen de gevaren voor categorieën van werknemers die als bijzonder kunnen worden aangemerkt.

2. De voordracht voor een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in het eerste lid wordt niet gedaan dan nadat het ontwerp in de Staatscourant is bekendgemaakt en aan een ieder de gelegenheid is geboden binnen een bij die bekendmaking te stellen termijn opmerkingen over het ontwerp schriftelijk ter kennis van Onze Minister te brengen. Het ontwerp wordt gelijktijdig met de in de eerste volzin bedoelde bekendmaking overgelegd aan de beide Kamers der Staten-Generaal.

Artikel 21

Vervallen

Algemene uitzondering

Artikel 21a

Artikel 17, eerste lid, geldt, behoudens wat de in artikel 18, eerste lid, onderdeel a, b en c bedoelde taken betreft, niet ten aanzien van de werkgever die natuurlijk persoon is met niet meer dan 15 werknemers, mits hij beschikt over voldoende deskundigheid, ervaring, tijd en uitrusting om deze taken naar behoren te vervullen. Bij ministeriële regeling kunnen nadere eisen worden gesteld aan de deskundigheid, ervaring, tijd en uitrusting.

DERDE AFDELING. DESKUNDIGE BIJSTAND OP HET GEBIED VAN BEDRIJFSHULPVERLENING

Algemene verplichting

Artikel 22

1. Bij de uitvoering van zijn verplichtingen op grond van artikel 3, onderdeel d, dient de werkgever zich te laten bijstaan door een of meer werknemers die door hem zijn aangewezen als bedrijfshulpverleners.

2. De werkgever pleegt omtrent de door hem voorgenomen aanwijzing, bedoeld in het eerste lid, vooraf overleg met de ondernemingsraad of, bij het ontbreken daarvan, met de belanghebbende werknemers.

Taken op het gebied van bedrijfshulpverlening

Artikel 23

1. Het verlenen van de bijstand bij de uitvoering van de verplichtingen op grond van artikel 3, onderdeel d, bedoeld in artikel 22, door de aldaar

- bedoelde bedrijfshulpverleners houdt in elk geval in:
- a. het verlenen van eerste hulp bij ongevallen;
  - b. het beperken en bestrijden van brand en het voorkomen en beperken van ongevallen;
  - c. het in noodsituaties alarmeren en evacueren van alle werknemers en andere personen in het bedrijf of de inrichting;
  - d. het alarmeren van en samenwerken met de gemeentelijke brandweer en andere hulpverleningsorganisaties in verband met de in de onderdelen a tot en met c bedoelde bijstand.
2. De bedrijfshulpverleners werken bij de uitvoering van hun taken samen.
3. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld met betrekking tot de inhoud van de in het eerste lid bedoelde bijstand. Artikel 20, eerste lid, tweede volzin, is van overeenkomstige toepassing.
4. De voordracht voor een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in het derde lid wordt niet gedaan dan nadat het ontwerp in de Staatscourant is bekendgemaakt en aan een ieder de gelegenheid is geboden binnen een bij die bekendmaking te stellen termijn opmerkingen over het ontwerp schriftelijk ter kennis van Onze Minister te brengen. Het ontwerp wordt gelijktijdig met de in de eerste volzin bedoelde bekendmaking overgelegd aan de beide kamers der Staten-Generaal.

Eisen van deskundigheid

Artikel 23a

1. De bedrijfshulpverleners beschikken over een zodanige deskundigheid, ervaring en uitrusting, zijn zodanig in aantal en zodanig georganiseerd, dat zij de in artikel 23 genoemde taken naar behoren kunnen vervullen.
2. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden nadere regels gesteld met betrekking tot het bepaalde in het eerste lid. Artikel 20, eerste lid, tweede volzin, is van overeenkomstige toepassing.

Algemene uitzondering

Artikel 23b

Artikel 22, eerste lid, geldt niet ten aanzien van de werkgever die een natuurlijk persoon is met niet meer dan 15 werknemers, mits hij beschikt over voldoende deskundigheid, ervaring en uitrusting om deze taken naar behoren te vervullen. Bij ministeriële regeling kunnen nadere eisen worden gesteld aan de deskundigheid, ervaring en uitrusting.

VIERDE AFDELING. VERPLICHTINGEN VAN DE WERKGEVER, ANDERE PERSONEN EN DIENSTEN

Verplichtingen van de werkgever

Artikel 23c

1. Overeenkomstig het bij en krachtens dit hoofdstuk bepaalde:
  - a. zorgt de werkgever er voor dat in de daartoe aangewezen bedrijven of inrichtingen een of meer arbocommissies worden gevormd voor zover er geen ondernemingsraad aanwezig is en bevordert hij overleg in de afdelingen;
  - b. zorgt de werkgever er voor dat hij zich laat bijstaan door werknemers, andere personen of diensten als bedoeld in artikel 17, die

voldoen aan de bij en krachtens de artikelen 19 en 20 gestelde eisen;

c. zorgt de werkgever er voor dat door de in artikel 17 bedoelde werknemers, andere personen en diensten bijstand wordt verleend en adviezen worden toegezonden zoals voorgeschreven bij en krachtens de artikelen 18 en 20;

d. is in geval van toepassing van de artikelen 21a en 23b de werkgever verplicht om aan de krachtens dat artikel gestelde eisen te voldoen;

e. zorgt de werkgever er voor dat door de bedrijfshulpverleners bijstand wordt verleend zoals voorgeschreven bij of krachtens artikel 23 en dat wordt voldaan aan de bij of krachtens artikel 23a gestelde eisen;

f. zorgt de werkgever er voor dat aan de werknemers, andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17, en aan de bedrijfshulpverleners, de benodigde informatie wordt verstrekt in verband met de verlening van bijstand;

g. zorgt de werkgever er voor dat de werknemers, andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17, desgewenst er van op de hoogte worden gesteld dat werknemers voor de eerste keer werkzaamheden voor de werkgever gaan verrichten;

h. neemt de werkgever zodanige maatregelen en richt hij de werkzaamheden zodanig in dat de werknemers, andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17, en de bedrijfshulpverleners hun bijstand naar behoren kunnen verlenen.

2. Onverminderd het bepaalde in artikel 18, derde lid, draagt de werkgever er zorg voor dat schriftelijk is vastgelegd welke werknemers, andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17, en welke bedrijfshulpverleners, bedoeld in artikel 22, bij de verlening van de in artikel 18, respectievelijk artikel 23 bedoelde bijstand zijn betrokken, wie daarbij de feitelijke leiding heeft en welke middelen hun daarbij ten dienste staan.

3. Indien de werkgever besluit om een op grond van artikel 18, eerste lid, onderdeel a of d, uitgebracht advies niet te volgen, doet hij daarvan zo spoedig mogelijk mededeling aan de ondernemingsraad. Bij het ontbreken van een ondernemingsraad brengt de werkgever de inhoud van zijn besluit zo spoedig mogelijk ter kennis van de belanghebbende werknemers.

4. De werkgever doet van elk document, dat op grond van het bepaalde bij deze wet door de ambtenaren van de Arbeidsinspectie, de Directeur-Generaal van de Arbeid dan wel Onze Minister aan hem is toegezonden, een afschrift toekomen aan de betrokken werknemers, andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17.

Verplichtingen van externe diensten en andere deskundigen

Artikel 23d

De andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdelen b en c, zijn verplicht de hun uit hoofde van artikel 18 opgedragen bijstand naar behoren te vervullen en de bij en krachtens de artikelen 19 en 20 vastgestelde voorschriften na te leven.

P

In artikel 24 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In het tweede lid, onderdeel v, vervalt de zinsnede «en het verschaffen van hulp bij ongevallen».

2. In het derde lid, onderdeel g, vervalt de zinsnede «en het daarvoor aanwijzen of erkennen van diensten, instellingen, ondernemingen of personen».

Q

Na artikel 24 wordt een nieuw artikel met een opschrift ingevoegd, luidende:

Periodiek arbeidsgezondheidskundig onderzoek

Artikel 24a

1. Onverminderd het bepaalde bij of krachtens de artikelen 24 en 25, stelt de werkgever de werknemers periodiek in de gelegenheid een onderzoek te ondergaan, dat erop is gericht de risico's die de arbeid voor de gezondheid van de werknemers met zich brengt zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken. De werkgever pleegt op grond van de resultaten van de in artikel 4, eerste lid, bedoelde inventarisatie en evaluatie, vooraf overleg met de ondernemingsraad of, bij het ontbreken daarvan, met de belanghebbende werknemers omtrent de periodiciteit van het onderzoek.

2. De in het eerste lid bedoelde verplichtingen gelden niet, in geval op grond van artikel 25, eerste lid, een periodiek arbeidsgezondheidskundig onderzoek is voorgeschreven, dan wel voor zover op grond van enig ander wettelijk voorschrift de werknemers een verplicht, periodiek onderzoek ondergaan dat erop is gericht de risico's die de arbeid voor de gezondheid van de werknemers met zich brengt zo veel mogelijk te voorkomen.

3. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld met betrekking tot het in dit artikel bedoelde arbeidsgezondheidskundig onderzoek. Artikel 20, eerste lid, tweede volzin, is van overeenkomstige toepassing.

R

Met betrekking tot artikel 25 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. Het opschrift wordt gewijzigd in:

Verplicht arbeidsgezondheidskundig onderzoek

2. In het eerste tot en met het vierde lid en het zesde tot en met het negende lid wordt het woord «geneeskundig» telkens vervangen door: arbeidsgezondheidskundig.

3. In het vijfde lid wordt in het eerste zinsdeel het woord «geneeskundig» vervangen door: arbeidsgezondheidskundig.

S

Na artikel 31 worden twee nieuwe artikelen met een opschrift ingevoegd, luidende:

Certificatie

Artikel 31a

1. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld op grond waarvan werkgevers, werknemers, andere natuurlijke of rechtspersonen of instellingen in het bezit moeten zijn van een of meer certificaten waaruit blijkt dat zij voldoen aan voorschriften, gesteld bij of krachtens deze wet.

2. Onze Minister dan wel een door Onze Minister daartoe aangewezen

instelling beslist op aanvraag over de afgifte van een certificaat. Zij zijn tevens bevoegd een afgegeven certificaat in te trekken.

3. Aan een aanwijzing krachtens het tweede lid kunnen voorschriften worden verbonden.

4. Een certificaat wordt afgegeven voor een beperkte tijdsduur. Aan een certificaat kunnen voorschriften worden verbonden. De bedoelde beperking en de voorschriften worden in het certificaat vermeld.

5. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld onder meer met betrekking tot:

a. de gronden waarop de in het tweede lid bedoelde aanwijzing kan worden ingetrokken dan wel gewijzigd;

b. de wijze waarop de aanvraag om een certificaat moet worden gedaan en de gegevens die daarbij van de aanvrager kunnen worden verlangd;

c. de gronden waarop en de gevallen waarin de afgifte van een certificaat kan worden geweigerd dan wel een afgegeven certificaat kan worden ingetrokken, en

d. de vergoeding die verschuldigd is voor de afgifte van een certificaat en de wijze van betaling daarvan.

6. Het besluit, waarbij de afgifte van een certificaat wordt geweigerd, of waarbij aan het certificaat voorschriften worden verbonden, dan wel waarbij een afgegeven certificaat wordt ingetrokken, is met redenen omkleed en wordt aan de aanvrager bij aangetekende brief toegezonden.

Verplichtingen

Artikel 31b

1. De in artikel 31a, tweede lid, bedoelde instellingen zijn verplicht tot naleving van de krachtens artikel 31a, derde lid, gestelde voorschriften.

2. De in artikel 31a, eerste lid, bedoelde werkgevers, werknemers en andere natuurlijke of rechtspersonen of instellingen zijn verplicht tot naleving van:

a. de voorschriften, bedoeld in artikel 31a, vierde lid;

b. de voorschriften die bij of krachtens de in artikel 31a, eerste lid en vijfde lid, bedoelde algemene maatregelen van bestuur zijn vastgesteld, voor zover en op de wijze als bij ieder dezer maatregelen is bepaald.

T

In artikel 33 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In het eerste lid, eerste volzin, wordt na het woord «werkgever», het woord «en» vervangen door een komma, en wordt na het woord «werknemers» onder plaatsing van een komma de zinsnede «en de andere personen of diensten bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdelen b en c,» ingevoegd.

2. In het tweede lid wordt na het woord «werkgever» de zinsnede «en de andere personen of diensten bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdelen b en c,» ingevoegd.

U

In artikel 35 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In het eerste lid, eerste volzin, wordt na het woord «werkgever» de zinsnede «respectievelijk de andere personen of diensten, bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdelen b en c,» ingevoegd.

1a. In het eerste lid, eerste en tweede volzin, wordt de zinsnede «zevende lid» vervangen door: achtste lid.

2. In het eerste lid, derde volzin, wordt het woord «bovendien»

geschrapt en onder plaatsing van een komma de zinsnede «in geval van een aanwijzing aan de werkgever,» ingevoegd.

3. Aan het eerste lid wordt toegevoegd:

In geval van een aanwijzing aan de andere personen of diensten, bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdelen b en c, geeft het districtshoofd geen aanwijzing dan na die andere personen of diensten, de betrokken werkgever en de betrokken ondernemingsraad, of, bij het ontbreken daarvan, de belanghebbende werknemers in de gelegenheid te hebben gesteld te worden gehoord. De vierde volzin is van overeenkomstige toepassing.

4. In het tweede lid wordt de tweede volzin vervangen door:

In geval van een aanwijzing aan de werkgever wordt die aanwijzing door hem bij gedagtekend schrijven ter kennis gebracht van de werkgever en van de ondernemingsraad.

5. Aan het tweede lid worden de volgende zinnen toegevoegd:

In geval van een aanwijzing aan de andere personen of diensten, bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdelen b en c, brengt het districtshoofd de aanwijzing ter kennis van die andere personen of diensten, van de betrokken werkgever alsmede van de betrokken ondernemingsraad. De derde volzin is van overeenkomstige toepassing.

6. In het vierde lid wordt de eerste volzin vervangen door:

De werkgever respectievelijk de andere personen of diensten, bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdelen b en c, zijn verplicht aan de in het eerste lid bedoelde aanwijzingen te voldoen.

7. Het zesde lid komt te luiden:

6. Een aanwijzing kan strekken ter naleving van het bepaalde bij of krachtens:

a. artikel 2, voor zover zulks bij de krachtens dat artikel gestelde regelen is bepaald;

b. artikel 3, onderdelen a tot en met f;

c. artikel 4;

d. artikel 4a;

e. artikel 6;

f. artikel 7;

g. artikel 8, eerste tot en met vierde lid;

h. artikel 9, derde lid;

i. artikel 10;

j. artikel 12, onderdelen a tot en met f;

k. artikel 14;

l. artikel 15, eerste, vierde en vijfde lid;

m. artikel 16, eerste lid;

n. artikel 17;

o. artikel 18;

p. artikel 19;

q. artikel 20;

r. artikel 21a;

s. artikel 22;

t. artikel 23;

u. artikel 23a;

v. artikel 23b;

w. artikel 23c, eerste lid, onder h;

x. artikel 24, voor zover zulks bij de krachtens dat artikel gestelde regelen is bepaald;

y. artikel 24a;

z. artikel 30;

aa. artikel 31.

8. Onder vernummering van het zevende lid tot achtste lid wordt een nieuw zevende lid ingevoegd, luidende:

7. Een aanwijzing van het districtshoofd kan uitsluitend strekken ter

naleving van de artikelen 18, 19 en 20, voor zover de Directeur-Generaal van de Arbeid geen aanwijzing kan geven op grond van artikel 35a.

V

Na artikel 35 wordt een nieuw artikel met een opschrift ingevoegd, luidende:

Aanwijzing door de Directeur-Generaal van de Arbeid

Artikel 35a

1. Indien de Directeur-Generaal van de Arbeid van oordeel is dat een dienst als bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdeel a of c, ten behoeve waarvan overeenkomstig het bepaalde in artikel 31a door Onze Minister een certificaat is afgegeven, de artikelen 18 en 19 dan wel de krachtens artikel 20 gestelde regels niet, onjuist of op onvoldoende wijze naleeft, is hij bevoegd de werkgever, in geval sprake is van een dienst als bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdeel a, dan wel de dienst, bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdeel c, een aanwijzing te geven.

2. De Directeur-Generaal van de Arbeid geeft geen aanwijzing dan na de werkgever, in geval sprake is van een dienst als bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdeel a, dan wel de dienst, bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdeel c, in de gelegenheid te hebben gesteld te worden gehoord.

3. In de aanwijzing geeft de Directeur-Generaal van de Arbeid met redenen omkleed aan op welke punten het in artikel 18 en 19, dan wel krachtens artikel 20 bepaalde naar zijn oordeel niet, onjuist of in onvoldoende mate wordt nageleefd. Tevens geeft hij aan welke maatregelen noodzakelijk zijn voor goede naleving van hetgeen in die artikelen is bepaald.

4. Een aanwijzing bevat de termijn waarbinnen er aan moet zijn voldaan.

5. De werkgever, in geval sprake is van een dienst als bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdeel a, dan wel de dienst, bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdeel c, is verplicht aan de aanwijzing te voldoen.

W

In artikel 36 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. Aan het eerste lid wordt toegevoegd: Eveneens kan een eis worden gesteld betreffende de wijze waarop de regels met betrekking tot de inventarisatie en evaluatie, bedoeld in artikel 4, eerste en tweede lid, moeten worden nageleefd, alsmede de regels, gesteld krachtens artikel 4, negende lid, met betrekking tot de inventarisatie en evaluatie, voor zover zulks bij die regels is bepaald.

2. Het tweede lid vervalt.

3. Het derde tot en met negende lid worden vernummerd tot tweede tot en met achtste lid.

4. In het nieuwe vijfde lid wordt «vijfde» vervangen door: vierde.

5. In het nieuwe zesde lid, eerste volzin, wordt «zesde» vervangen door: vijfde.

6. In het nieuwe zevende lid, eerste volzin, wordt «zevende» telkens vervangen door: zesde.

7. In het nieuwe zevende lid, derde volzin, wordt na de zinsnede «ter kennis van» de zinsnede «de betrokken werknemers, de andere personen en de diensten, bedoeld in artikel 17 en van» ingevoegd.

X

In artikel 37 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In het vijfde lid, wordt «zesde» vervangen door: vijfde.
2. In het achtste lid wordt na de zinsnede «ter kennis van» de zinsnede «de betrokken werknemers, de andere personen en de diensten, bedoeld in artikel 17 en van» ingevoegd.

Y

In artikel 40 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In het eerste lid, tweede volzin, wordt na de zinsnede «de Directeur-Generaal van de Arbeid» ingevoegd «,onderscheidenlijk het districtshoofd» en wordt de zinsnede «artikel 18, tweede lid, of artikel 19, tweede lid» vervangen door: artikel 21, eerste lid of artikel 35a, eerste lid.
2. In het eerste lid, derde volzin, wordt de zinsnede «in de betrokken onderneming of bedrijfstak» vervangen door: in het betrokken bedrijf of de inrichting dan wel de betrokken bedrijfstak.
3. In het eerste lid, vijfde volzin, wordt na het woord «onderne- mingsraad» de zinsnede «en aan de in artikel 17 bedoelde werknemers, andere personen en diensten» toegevoegd.

Z

In artikel 41 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In het tweede lid vervalt de zinsnede «, na de Districtscommissie in de gelegenheid te hebben gesteld te worden gehoord,».
2. In het zevende lid, eerste volzin, wordt na het woord «aan» de zinsnede «de betrokken werknemers, de andere personen en de diensten, bedoeld in artikel 17, alsmede aan» ingevoegd.

AA

Artikel 42 wordt vervangen door:

Artikel 42

1. Tegen een aanwijzing als bedoeld in artikel 5, tweede lid, 15, derde lid, 35, eerste lid of 35a, eerste lid, kan binnen 30 dagen na de dagtekening daarvan een bezwaarschrift worden ingediend bij Onze Minister.
2. Tegen een eis als bedoeld in artikel 5, tiende en elfde lid, 21, eerste lid, of 36, eerste lid, kan binnen 30 dagen na de dagtekening daarvan een bezwaarschrift worden ingediend bij Onze Minister.
3. Tegen een ongeldigverklaring als bedoeld in artikel 39, eerste lid, kan binnen 30 dagen na de dagtekening daarvan een bezwaarschrift worden ingediend bij Onze Minister.
4. Tegen een beslissing als bedoeld in artikel 40, derde lid, dan wel tegen een beschikking inzake een ontheffing als bedoeld in artikel 41, kan binnen 30 dagen na de dagtekening daarvan een bezwaarschrift worden ingediend bij Onze Minister.
5. Tegen een beslissing van Onze Minister met betrekking tot de afgifte en de intrekking van een certificaat, bedoeld in artikel 31a, kan binnen 30 dagen na dagtekening daarvan een bezwaarschrift worden ingediend bij Onze Minister.
6. Een bezwaarschrift tegen een beschikking van het districtshoofd wordt door diens tussenkomst ingediend.
7. Een bezwaarschrift is met redenen omkleed en gaat vergezeld van een afschrift van de aangevochten beschikking. Een bezwaarschrift kan

worden ingediend door de werkgever alsmede door de ondernemingsraad of, bij het ontbreken daarvan, behalve in het geval dat een eis als bedoeld in artikel 5, tiende en elfde lid, is gesteld, door de meerderheid van de belanghebbende werknemers en een vereniging van werknemers die krachtens haar statuten ten doel heeft de belangen van haar leden als werknemers te behartigen en als zodanig in het betrokken bedrijf of de inrichting dan wel de betrokken bedrijfstak werkzaam is en in het bezit is van volledige rechtsbevoegdheid. Een bezwaarschrift tegen een beslissing van Onze Minister met betrekking tot de afgifte en de intrekking van een certificaat, bedoeld in artikel 31a en tegen een aanwijzing als bedoeld in artikel 35, eerste lid of 35a, eerste lid, kan tevens worden ingediend door de andere personen of diensten, bedoeld in artikel 17, voor zover die beslissing of aanwijzing tot die andere personen of diensten is gericht.

8. Voor de toepassing van het eerste tot en met vijfde lid geldt als dagtekening:

a. voor de werkgever, de andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdelen b en c, alsmede voor de ondernemingsraad: de dag waarop de aangevochten beschikking door de ambtenaar die deze heeft genomen, te hunner kennis is gebracht;

b. voor de meerderheid der belanghebbende werknemers en de vereniging, bedoeld in de tweede zin van het zevende lid: de dag waarop de inhoud van de aangevochten beschikking door de werkgever ter kennis is gebracht van de belanghebbende werknemers.

9. Omtrent een bezwaarschrift, ingediend overeenkomstig dit artikel, wint Onze Minister het advies in van de Raad. Voordat de Raad zijn advies uitbrengt, stelt hij de indiener en, ingeval zij geen indiener zijn, de werkgever, de ondernemingsraad of, bij het ontbreken daarvan, de belanghebbende werknemers, alsmede degene die de aangevochten beslissing heeft genomen, in de gelegenheid te worden gehoord.

10. Onze Minister neemt zijn beslissing, gelet op het advies van de Raad, zo spoedig mogelijk en motiveert deze. Behalve ingeval Onze Minister het bezwaarschrift niet-ontvankelijk verklaart, treedt zijn beslissing in de plaats van de beschikking onderscheidenlijk het besluit waartegen het bezwaarschrift was ingediend. Voor zover de inhoud van de beschikking onderscheidenlijk het besluit waartegen het bezwaarschrift was ingediend, wordt gehandhaafd, maakt deze deel uit van de beslissing van Onze Minister. Indien laatstbedoelde beslissing een aanwijzing of eis inhoudt, zijn de werkgever, de werknemers, de andere personen en diensten, bedoeld in artikel 17, eerste lid, onderdelen b en c, al naar gelang tot wie deze beslissing zich richt, verplicht aan de aanwijzing of de eis te voldoen. Afschriften van de beslissing worden gezonden aan degene die het bezwaarschrift heeft ingediend, aan degene die de aangevochten beschikking onderscheidenlijk het aangevochten besluit heeft genomen, alsmede, ingeval zij geen indiener zijn, aan de werkgever, de ondernemingsraad of, bij het ontbreken daarvan, de belanghebbende werknemers.

11. Voor de toepassing van dit artikel wordt met een werkgever gelijk gesteld een natuurlijke of rechtspersoon:

a. als bedoeld in artikel 36, achtste lid, voor zover aan hem een eis is gesteld als in dat artikel bedoeld;

b. als bedoeld in artikel 28, tweede lid, voor zover zich tot hem een ongeldigverklaring richt als bedoeld in artikel 39, eerste lid.

BB

In artikel 43, derde en vierde lid, wordt «artikel 42, achtste lid» vervangen door: artikel 42, negende lid.

CC

Artikel 44, derde en vierde lid, vervalt.

DD

Artikel 45 vervalt.

EE

Artikel 56 wordt vervangen door:

Kosten

Artikel 56

De kosten die zijn verbonden aan de naleving van de regels die bij of krachtens deze wet zijn gesteld, worden niet ten laste van de werknemer gebracht.

ARTIKEL II

De Wet arbeid gehandicapte werknemers (Stb. 1986, 300)¹ wordt gewijzigd als volgt:

A

In artikel 3 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In het eerste lid worden de woorden «bedrijfstaking of onderdeel daarvan» vervangen door: tak van bedrijf of beroep of gedeelte daarvan.
2. In het derde lid worden de woorden «betrokken bedrijfstaking of in een onderdeel daarvan» vervangen door: betrokken tak van bedrijf of beroep of in een gedeelte daarvan.

B

In artikel 6 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In het tweede lid wordt in de tweede volzin «achtste lid» vervangen door: zevende lid.
2. In het vierde lid wordt in de tweede volzin «Artikel 42, vijfde tot en met negende lid van de Arbeidsomstandighedenwet» vervangen door: Artikel 42, vijfde, zesde, zevende, negende en tiende lid van de Arbeidsomstandighedenwet.

ARTIKEL III

Artikel 1, 4°, van de Wet op de economische delicten² wordt gewijzigd als volgt:

1. De zinsnede beginnend met «de Arbeidsomstandighedenwet» en eindigend met «en 42, negende lid, vierde zin;» wordt vervangen door: de Arbeidsomstandighedenwet, de artikelen 2, zevende lid, 4, eerste, derde, vierde, vijfde, zesde, achtste en negende lid, 4a, 5, eerste, tweede, dertiende en veertiende lid, tweede zin, 6, 9, 10, 11, 12, onder a tot en met f, 15, derde lid, vierde zin, en negende lid, voor zover daarin artikel 36, zesde lid van de Wet op de ondernemingsraden van overeenkomstige toepassing is verklaard, 17, eerste en tweede lid, 21a, 22, 23b, 23c, 23d, 26, eerste en tweede lid, 27, 28, 30, tweede en derde lid, 31,

31b, 33, 35, eerste lid, vierde en zesde zin, tweede lid, derde en vijfde zin, en vierde lid, 35a, 36, derde lid, tweede zin, vierde lid, en zevende lid, derde zin, 37, achtste en negende lid, 39, tweede lid, tweede zin, en derde lid, eerste zin, 40, eerste lid, vijfde tot en met zevende zin, en derde lid, tweede zin, 41, vijfde lid, zevende lid, eerste en tweede zin, en negende lid, derde zin, 42, tiende lid, vierde zin en 56;

2. In de zinsnede met betrekking tot de Wet arbeid gehandicapte werknemers wordt « 36, vierde lid, tweede zin, vijfde en achtste lid, derde zin» vervangen door «36, derde lid, tweede zin, vierde en zevende lid, derde zin», en wordt «42, negende lid, vierde zin» vervangen door «42, tiende lid, vierde zin».

ARTIKEL IV

Indien het bij koninklijke boodschap van 15 maart 1990 ingediende voorstel van wet tot herziening van het ontslagrecht (kamerstukken I, 1991-1992, 21 479, nr. 224) tot wet wordt verheven en in werking treedt wordt deze wet als volgt gewijzigd:

A

In artikel I, onder E, wordt artikel 1639i van het Burgerlijk Wetboek als volgt gewijzigd:

1. Het eerste lid, onderdeel d, wordt vervangen door:

d. als mentor of deskundige werknemer als bedoeld in artikel 8, vijfde lid, onderscheidenlijk artikel 17, eerste lid, onderdeel a, van de Arbeidsomstandighedenwet werkzaam is;

2. In het tweede lid wordt de zinsnede «mentor, arts of veiligheidskundige» vervangen door: mentor of deskundige werknemer.

B

In artikel IV worden de onderdelen D en E vervangen door:

D. In artikel 19, tweede lid, wordt «Artikel 21, eerste lid, tweede volzin» vervangen door: Artikel 21.

E. De laatste volzin van artikel 19, tweede lid, vervalt.

ARTIKEL V

Bepalingen, berustend op een of meer artikelen van de wet zoals deze luiden tot inwerkingtreding van deze wet, worden voor zoveel nodig beschouwd te zijn vastgesteld op grond van de overeenkomstige bepalingen van de wet zoals deze luiden na inwerkingtreding van deze wet.

ARTIKEL VI

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip, dat voor de verschillende artikelen, onderdelen of subonderdelen, alsmede ten aanzien van verschillende werkgevers, bedrijven of inrichtingen, dan wel groepen werknemers verschillend kan worden gesteld.

Zie voor de behandeling in de Staten-Generaal:
Kamerstukken II 1992/93, 22 898
Handelingen II 1992/93, blz. 5073-5131;
5162-5170; 5172-5228; 5234-5236;
5238; 5401; 5406; 6895-6908; 1993/94,
blz. 94
Kamerstukken I 1992/93, 22 898 (289,
289a); 1993/94, 22 898 (82, 82a, 82b, 82c,
82d, 82e)
Handelingen I 1993/94, zie vergaderingen
dd. 14, 15 en 21 december.

¹ Laatstelijk gewijzigd bij de wet van 22 december 1993, Stb. 748.

² Laatstelijk gewijzigd bij de wet van 22 december 1993, Stb. 735.

ARTIKEL VII

De tekst van de Arbeidsomstandighedenwet wordt, zoals deze luidt na totstandkoming van deze wet, door Onze Minister van Justitie in het Staatsblad geplaatst.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, 22 december 1993

Beatrix

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
B. de Vries

Uitgegeven de *dertigste* december 1993

De Minister van Justitie,
E. M. H. Hirsch Ballin